

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ПЕДОРІЧ Анатолій Володимирович

УДК 378.14:62

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ З ПРОФІЛЮ
„АВТОСПРАВА”**

13.00.02 – теорія та методика трудового навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Київ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т.Г.Шевченка, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор

Гетта Василь Григорович,

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, професор кафедри основ матеріалознавства і трудового навчання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Лузік Ельвіра Василівна,

Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук, доцент

Андріяшин Володимир Іванович,

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова,
Інститут гуманітарно-технічної освіти, директор

Провідна установа: Криворізький державний педагогічний університет, кафедра трудового навчання, Міністерство освіти і науки України, м. Кривий Ріг.

Захист відбудеться 25 квітня 2006 року о 16³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.05 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано __15__ березня 2006 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

О.П.Гнеденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах розбудови української держави, глибоких і динамічних перетворень, що відбуваються в усіх сферах нашого суспільства, входження України в Болонську угоду відбувається реформування системи вищої освіти. У вищій школі триває процес розроблення та затвердження державних стандартів освіти, впроваджуються новітні технології навчання, підвищується професійна підготовка випускників. Нові вимоги до фахової підготовки майбутніх учителів ставляться в Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державному стандарті базової і повної середньої освіти, Концепції профільного навчання в старшій школі, Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа).

Результати аналізу педагогічної практики у вищих навчальних закладах (ВНЗ) освіти України свідчать, що рівень підготовки майбутніх вчителів з профілю „Автосправа” ще не повністю задовольняє сучасним вимогам суспільства і не забезпечує студента обсягом знань та умінь, які необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Подальший розвиток нашої держави, прискорення науково-технічного прогресу, розвиток сучасних економіко-правових відносин у нашій країні неможливі без підвищення якості освіти громадян України, а особливо старшокласників, учнів професійно-технічної освіти та студентів ВНЗ як майбутніх фахівців народного господарства. Сьогодні в Україні близько 10 млн. осіб мають посвідчення водія, що становить майже третину активного населення країни. В майбутньому буде зростати не тільки їх кількість, а й рівень підготовки, тому гостро стоїть потреба у кваліфікованих вчителів автосправи.

Окремим аспектам даної проблеми присвячені праці багатьох науковців: реформування, оновлення змісту освіти та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців розглядали В.П.Андрущенко, С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало, В.К.Сидоренко та інші; відбір та формування змісту освіти фахівця та змістовної підготовки вчителя автосправи – П.Р.Атутов, В.П.Беспалько, В.І.Гусєв, П.Я.Дзюба, В.О.Поляков, П.І.Ставський, Д.О.Тхоржевський, С.М.Шабалов та інші; розробка моделі фахівця, побудова навчальних планів та навчальних програм, розроблення та впровадження інтегрованих навчальних курсів – Г.А.Атанов, В.І.Бондар, У.Н.Нішаналієв, Г.Є.Левченко, В.М.Мадзігон, Д.О.Тхоржевський та інші; методичні аспекти вивчення автосправи, впровадження новітніх педагогічних технологій

навчання – В.Г.Гетта, Р.С.Гуревич, А.І.Дьомін, В.Ф.Євграфов, М.И.Єрецкий, О.М.Коберник та інші.

Проте проблема професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” потребує подальшого дослідження як у змістовному, так і в методичному аспектах. Так, недостатнім є наукове обґрунтування змісту навчання майбутніх учителів автосправи. Потребує також впровадження ефективних педагогічних технологій в процес навчання, що сприятиме кращому розкриттю змісту та засвоєнню студентами знань і вмінь. Це дасть можливість усунути протиріччя між: сучасними вимогами до вчителя та фактичним рівнем їх педагогічної майстерності; потребами студентів у якісній професійній підготовці і наявною системою вивчення профільних дисциплін; входженням системи освіти України до Болонської угоди, що передбачає стандартизацію освіти у вищій школі, і відсутністю єдиного науково обґрунтованого стандарту для всіх відповідних ВНЗ з профілю „Автосправа”; новими знаннями про техніку, технологію, організацію та безпеку діяльності, методику викладання та наявними освітніми профільними програмами; розвитком сучасної автомобільної галузі і рівнем підготовки фахівців, які працюють у ній.

Питання професійної підготовки майбутніх вчителів автосправи, крім суто галузевих проблем, торкається стратегічних інтересів України. Адже високий рівень травмування та загибелі на дорогах нашої держави за масштабами втрат нагадує невелику постійно діючу війну, внаслідок якої країна втрачає кадровий потенціал та зазнає величезних матеріальних збитків. Крім того, ґрунтовна підготовка школяра сьогодні – це розвиток автомобільної галузі завтрашнього дня, який є показником розвитку промислової потужності країни.

Отже, забезпечення стратегічних інтересів України в умовах зростаючих вимог суспільства до кваліфікації фахівців та недостатня розробленість теоретичних і практичних аспектів даної проблеми, наявність вище названих суперечностей і необхідність у науково обґрунтованому дидактико-методичному забезпеченні підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” зумовили вибір теми нашого дослідження: **„Підготовка майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження входить до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри основ матеріалознавства і трудового навчання Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка як складова теми „Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні загальнотехнічних дисциплін” в частині активізації пізнавальної діяльності студентів при

вивченні автосправи. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (протокол №9 від 29. 04. 2003 р.) та погоджено з бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол №8 від 28. 10. 2003 р.)

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”.

Предмет дослідження – розробка змісту і методики викладання фахових дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”.

Мета дослідження – науково обґрунтувати, експериментально перевірити зміст профілю „Автосправа” та розробити методику його вивчення з використанням нових педагогічних технологій, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що професійний рівень майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” значно підвищиться за умови впровадження у навчальний процес науково обґрунтованого змісту навчання, що враховує перспективні напрями і тенденції розвитку системи вищої освіти й автотранспорту та базується на новітніх педагогічних технологіях, які забезпечать розкриття змісту навчання та ефективне оволодіння студентами знаннями і вміннями з профілю „Автосправа”.

Завдання дослідження: 1) проаналізувати розвиток, сучасний стан і подальші перспективи підготовки вчителя автосправи, ґрунтуючись на розвитку автотранспорту в Україні; 2) розробити модель професійної діяльності вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”; 3) визначити зміст підготовки вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа” і скласти необхідні навчальні програми; 4) удосконалити методику вивчення навчальних предметів з автосправи.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: філософська теорія наукового пізнання, концептуальні положення психології та педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, єдність свідомості й активності суб'єкта в навчанні; системний, структурно-функціональний та прогностичний підходи до підготовки майбутнього фахівця; концептуальні положення Законів України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**:

- теоретичні методи: ретроспективний і порівняльний методи аналізу різних поглядів учених на досліджувану проблему; структурно-системний аналіз та моделювання (розробка

моделі вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”); прогнозування, логічні узагальнення (висновки та рекомендації щодо підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя автосправи у відповідних ВНЗ);

- емпіричні методи: вивчення досвіду підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” у ВНЗ України; вивчення і порівняльний аналіз навчальних програм, підручників і методичних посібників; експертні оцінки викладачів, вчителів та студентів, анкетування, тестування, спостереження; педагогічний та лабораторний експерименти для перевірки на доступність розроблених навчальних програм та ефективності застосування нових педагогічних технологій в процесі вивчення профільних дисциплін. Аналіз емпіричних даних здійснювався з використанням методів математичної статистики.

Дослідно-експериментальна робота відбувалась у Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т.Г.Шевченка (ЧДПУ); Херсонському державному університеті (ХДУ), Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка (ЛНПУ), Кримському державному інженерно-педагогічному університеті (КДПУ), Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (УДПУ). Всього різними видами дослідження було охоплено 9 викладачів та 193 студенти відповідних ВНЗ, 27 учителів та 728 учнів загальноосвітніх шкіл, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, автошкіл, автокурсів та 11 фахівців з автомобільної галузі Чернігівської, Київської, Херсонської областей.

Організація дослідження. Дослідження проводилось поетапно протягом 2001-2005 років.

Перший етап – пошуково-аналітичний (2001-2002 рр.). Здійснено аналіз педагогічної, психологічної, статистичної, науково-популярної та філософської літератури; вивчено розвиток, сучасний стан та перспективи автогалузі; вітчизняний досвід підготовки вчителів трудового навчання з профілю „Автосправа”; визначено напрями вдосконалення структури та змісту освітнього процесу у відповідних ВНЗ, проаналізовано стан проблеми дослідження, накопичено первинні уявлення про шляхи її вирішення.

Другий етап – теоретично-експериментальний (2002-2003 рр.). Визначено мету, гіпотезу, завдання дослідження, створено модель вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”; проведено теоретичне обґрунтування та виділення змісту навчання, розроблено навчальні програми і проведено 1-й етап їх апробації.

Третій етап – методично-експериментальний (2003-2004 рр.). Уточнено навчальні програми за результатами 1-го етапу та проведено 2-й етап апробації; на основі лабораторних

експериментів відібрано нові технології навчання, що відповідають потребам вивчення профільних дисциплін; розроблено шляхи покращення традиційної методики вивчення дисциплін профілю „Автосправа” за допомогою елементів нових технологій навчання.

Четвертий етап – експериментально-узагальнюючий (2004-2005 рр.). Здійснено експериментальну перевірку гіпотези, основних концептуальних положень дослідження; апробовано зміст навчальних предметів та експериментально перевірено методичні вказівки щодо покращення традиційної методики вивчення навчальних дисциплін профілю „Автосправа”. Здійснено обробку і систематизацію даних; сформульовано висновки і рекомендації, оформлено дисертаційну роботу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: вперше створено обґрунтовану професійну модель підготовки вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа” та розроблено зміст підготовки вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”, інтегровані навчальні програми з автосправи; отримали подальший розвиток організаційно-методичні умови підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів автосправи на основі застосування елементів новітніх педагогічних технологій, які є особисто-орієнтованими, активізують пізнавальну діяльність студентів і підвищують ефективність організації навчального процесу.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: розроблено теоретичні засади формування змісту підготовки вчителів трудового навчання з профілю „Автосправа”, які можна використовувати й для інших спеціалізацій; обґрунтовано ефективність застосування інтегрованого підходу до вивчення змісту навчального матеріалу з автосправи; визначено сучасні концептуальні підходи до підготовки вчителів трудового навчання з профілю „Автосправа” відповідно до розвитку системи вищої освіти й тенденцій розвитку автомобільної галузі в Україні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: розроблено та обґрунтовано навчально-методичні рекомендації з профілю „Автосправа”, котрі можуть бути використані в педагогічних ВНЗ України та сприяти підвищенню ефективності й якості професійної підготовки вчителя; розроблено навчальний план, інтегровані навчальні програми, які відображають зміст підготовки вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”; визначено логічну послідовність вивчення навчальних предметів; опубліковано: збірник „Програми з навчальних дисциплін профілю „Автосправа”; методичні рекомендації „Інтегроване вивчення автосправи у вищих педагогічних закладах освіти”; навчально-методичний посібник „Курсове проектування з технічної експлуатації автомобілів”.

Особистий внесок автора. Усі теоретичні та експериментальні результати дослідження отримано і здобуто дисертантом самостійно. При написанні, у співавторстві з А.П.Чернишовим, навчально-методичного посібника „Курсове проектування з технічної експлуатації автомобілів” автором особисто описано організацію і планування технічної підготовки автомобілів та охорону праці на автотранспортному підприємстві. В опублікованій у співавторстві з науковим керівником В.Г.Геттою статті „Зміст підготовки вчителя трудового навчання профілю автосправи” особистий внесок полягає в аналізі змісту професійної діяльності вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”.

Вірогідність результатів дослідження забезпечуються всебічним характером дослідження, застосуванням комплексу методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, зіставленням статистичних результатів експериментів із загальним педагогічним досвідом, науково обґрунтованими та перевіреними даними (кількісною обробкою та якісним аналізом результатів експерименту) і позитивними наслідками їх апробації.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження на різних етапах обговорювались на: Міжнародних науково-практичних конференціях: „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2004 р.), „Історико-педагогічні дослідження: методологія, періодизація, методика” (Херсон, 2005 р.); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: „Актуальні проблеми трудової і професійної підготовки учнів та студентів” (Чернігів, 2003 р.), „Активізація пізнавальної діяльності учнів (студентів) при вивченні загальнотехнічних дисциплін” (Чернігів, 2004 р.), „Активізація пізнавальної діяльності студентів при вивченні трудового навчання” (Чернігів, 2005 р.), „Сучасні педагогічні технології формування готовності молоді до соціально-виробничої адаптації в профільному та професійному навчанні” (Херсон, 2005р.). Хід і здобутки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедр Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (кафедра основ матеріалознавства і трудового навчання й кафедра загальнотехнічних дисциплін). Результати досліджень були апробовані в процесі читання лекцій, проведення лабораторних і практичних робіт.

Результати дослідження впроваджені в навчальному процесі ВНЗ України: Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (Довідка №04-11/428 від 16.06.2005 р.), Херсонського державного університету (Довідка №06-12 від 04.05.2005 р.), Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (Довідка № 1/956 від 10.05.2005 р.), Кримського державного інженерно-педагогічного університету (Довідка

№01.4-08/295 від 18.05.2005р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Довідка № 866/03 від 14.10.2005 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 9 публікаціях автора, із них: 6 статей у фахових виданнях, збірник навчальних програм, навчально-методичний посібник та методичні рекомендації.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг дисертації становить 301 сторінку, з яких 181 сторінка основного тексту. Робота містить 26 таблиць, 20 рисунків, 24 додатки (на 98 сторінках), список використаних джерел (280 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дисертаційної роботи, її методологічну основу, методи дослідження; сформульовано робочу гіпотезу дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення; викладено відомості про апробацію та впровадження результатів проведеної роботи.

У першому розділі „**Аналіз та структурування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю “Автосправа”**” здійснено аналіз, наукове обґрунтування та структурування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю “Автосправа” на основі опису сучасного стану та подальших тенденцій розвитку автогалузі в Україні та усьому світі. Коротко висвітлено основні напрями розвитку автомобілебудування та автотранспорту. Як наслідок, отримали такі висновки: а) науково-технічний прогрес призводить до збільшення кількості автомобілів, що викликає потребу в масовій підготовці кваліфікованих водіїв; б) ускладнення технічного оснащення автомобільного транспорту, технологічних процесів експлуатації, технічного обслуговування та ремонту автомобілів, а також нові економічні і правові аспекти, пов'язані з діяльністю людини на автотранспорті, потребують оновлення змісту підготовки майбутніх учителів автосправи; в) аналіз стану аварійності в Україні та тяжкість наслідків ДТП зумовлено тим, що переважна більшість водіїв не має ґрунтовної профільної освіти.

Рівень кваліфікації персоналу є однією з найважливіших складових безпеки роботи автомобільного транспорту, який, як суспільно-виробнича система, є джерелом підвищеної

небезпеки для самих працюючих, його користувачів, а також для навколишнього середовища. Основна частина технологічного процесу – перевезення пасажирів і вантажів – відбувається за межами підприємства, що зумовлює недостатню керованість процесом і, як наслідок, виняткову важливість відповідальності, самоконтролю та саморегуляції персоналу першого рівня (водіїв та інших лінійних працівників) й високу кваліфікацію персоналу вищих рівнів (керівників, інженерів, менеджерів).

Отже, сучасна підготовка майбутнього вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа” повинна враховувати всі висвітлені аспекти, пов’язані з автомобільною галуззю; мати більш ґрунтовне змістовне наповнення; сприяти здатності під час подальшої професійної діяльності готувати учнів до висококваліфікованої праці, відповідального ставлення до професій автомобільної галузі, формувати у них інтерес до вивчення даного профілю та проводити профорієнтаційну роботу.

Проаналізувавши історичний розвиток професії „вчитель трудового навчання з профілю „Автосправа”, тенденції у розробці навчальних планів та навчальних програм з 1954 року і дотепер, сучасний стан вивчення автосправи у вищих педагогічних закладах освіти України, ми виділили такі аспекти: у ВНЗ, де проводиться підготовка майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа”, наявні програми не співпадають між собою; профільна підготовка представлена різними за назвою, змістом та кількістю годин дисциплінами; як правило, програма підготовки у всіх ВНЗ застаріла і не враховує вимоги сьогодення; зміст навчання визначається інтуїтивно, без наукового доведення; програма підготовки вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа” не є цілісною; зміст навчальних предметів складається відірвано один від одного, внаслідок чого спостерігається дублювання матеріалу або прогалини чи повна відсутність певної частини необхідної навчальної інформації; науково не визначено послідовність вивчення предметів, які вивчаються в проміжку з 3-го по 5 курс, хоча відповідно до Державного стандарту вищої освіти передбачено вивчення певного профілю тільки на п’ятому курсі на базі освітньо-кваліфікаційного рівня „Бакалавр”.

Процес оновлення підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” не обмежується усуненням недоліків сьогодення, а враховує розвиток вищої освіти та автомобільної галузі з перспективою на майбутнє. Проаналізувавши нормативні та державні документи, дослідження провідних вчених, ми дійшли висновку, що фахова підготовка вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа” повинна відбуватись на основі: особистісно орієнтованого навчання; проектно-технологічного підходу; концептуальних положень

профільного навчання в старшій школі та положень закріплених Державним стандартом освітньої галузі „Технологія”.

На основі проведеного аналізу науково-методичної літератури і практики роботи вчителів загальноосвітніх шкіл було побудовано модель фахівця (рис.1) – вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”, в якій визначено якості особистості, що мають задовольняти вимоги майбутньої професійної діяльності.

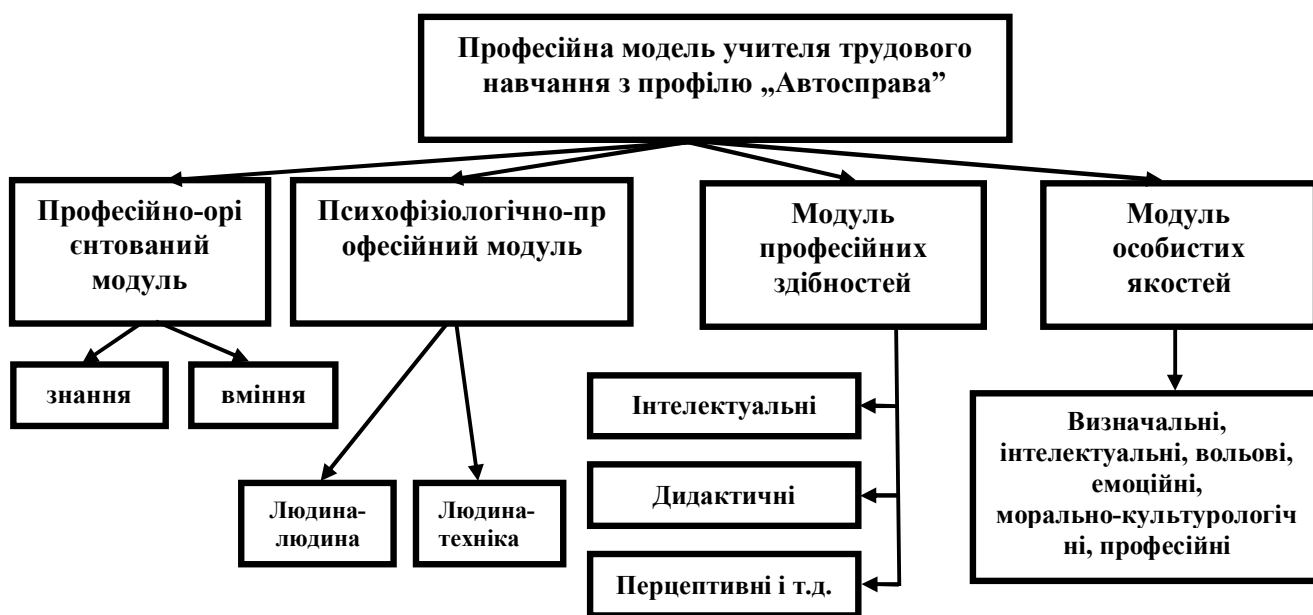

Рис. 1. Структура професійної моделі учителя трудового навчання з профілю “Автосправа”.

Майбутній вчитель автосправи після закінчення педагогічного ВНЗ здатний виконувати зазначену професійну роботу: вчитель середнього навчально-виховного закладу; викладач професійного навчально-виховного закладу; педагог-організатор; методист позашкільного закладу; інструктор з праці; інструктор з техніки безпеки праці; науковий співробітник (методика навчання); асистент; викладач вищого навчального закладу, а також працювати в галузі освіти та на виробництві на різних посадах.

У дисертаційному дослідженні проаналізовано підходи та критерії до побудови змісту освіти, які висвітлені у працях П.Р.Атутова, В.П.Беспалька, В.І.Гусєва, І.Я.Лернера, У.Н.Нішаналієва, П.І.Ставського, Д.О.Тхоржевського та інших, в результаті чого ми дійшли висновку, що найбільш прийнятними у нашому випадку є концепції П.І.Ставського (система

„людина-техніка”) і Д.О.Тхоржевського (система „людина-людина”). Цілісність фахової підготовки студентів була дотримана, виходячи з того положення, що зміст навчання має забезпечувати їхню підготовку до виконання всіх притаманних вчителю автосправи професійних функцій. При виділенні змісту навчання вчителя з профілю „Автосправа” було враховано такі критерії: найбільш широке використання знань та вмінь з автомобільної галузі; системність у відборі змісту; коригування вибору змісту з точки зору прогностичних досліджень.

Усі виділені знання та вміння систематизовано та розділено на блоки, що відображають професійні функції, які виконує вчитель автосправи під час роботи за профілем підготовки. Головними є такі знання: профільні, методичні, політехнічні, психолого-педагогічні та загальноосвітні. Аналогічно знанням уміння теж систематизовано за блоками: навчально-виховний, виробничо-технологічний, організаційно-управлінський, інженерно-проектний та науково-дослідний.

На основі „типологізації” й „генералізації”, теорії побудови навчальних програм з допомогою графів, виділено змістовні блоки навчальної інформації, які поєднані у інтегровані курси. Інтегрування навчального матеріалу проводилось на основі відповідності певної дисципліни ознакам цілісної системи, що дало можливість систематизувати навчальний матеріал, здійснити взаємодоповнююче поєднання теоретичних та описово-емпіричних відомостей практичного характеру. Саме такий підхід дає можливість створити у майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” стійкі уявлення про головні відомості, передбачені змістом його підготовки. Таким чином остаточно виділено шість навчальних дисциплін (рис. 2).

Обсяг знань та вмінь кожної з них структуровано і встановлено взаємозалежність і підпорядкованість між ними. При складанні навчального плану профільної підготовки використано сітьову методику, запропоновану А.О.Овчиніковим. На основі впровадження розроблених навчальних дисциплін та експериментальної перевірки на базі ЧДПУ визначено кількість годин на кожен дисципліну. Наступним етапом була апробація розробленого навчального плану та програм на базі ВНЗ, де вивчається „Автосправа”.

Змістовні блоки

Інтегровані курси

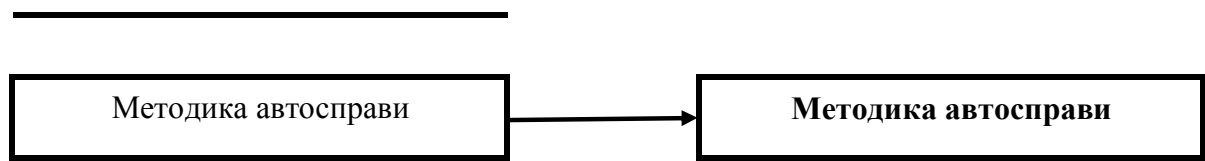

Рис.2. Схема інтегрування навчального матеріалу з профілю “Автосправи”.

У другому розділі **„Методичні основи вивчення навчальних предметів з автосправи майбутніми вчителями трудового навчання”** проаналізовано, визначено та експериментально перевірено методичні аспекти опанування навчальних дисциплін з профілю „Автосправи”.

Головним засобом покращення методики викладання навчального матеріалу є застосування на заняттях новітніх педагогічних технологій, які б підвищували якість підготовки майбутнього вчителя при вивченні профілю „Автосправи”. В ході лабораторних експериментів було апробовано технології, спрямовані на особистісну орієнтацію навчання, підвищення пізнавальної активності студентів та удосконалення організації навчального процесу, в результаті чого виявили, що найбільш ефективними є проектна технологія, проблемне й програмоване навчання та нові інформаційні технології (використання мультимедійної техніки та програмованих засобів навчання).

Проектний підхід позитивно зарекомендував себе при викладанні всіх шести навчальних дисциплін з автосправи. За допомогою цієї технології формуються вміння і навички самостійної орієнтації в науковій, навчально-методичній та довідковій літературі; студент привчається самостійно добувати необхідну інформацію; залучається до самоосвіти; привчається до цілеспрямованої діяльності.

Виконання проекту з автосправи відбувається у такій послідовності: визначення сфери діяльності; вибір теми проекту; вибір схеми, моделі, конструкції чи концепції виробу (послуги); розробка технології виготовлення виробу (виконання послуги); проведення економічного розрахунку; контроль і випробування; оформлення звіту з виконаного проекту; захист проекту. Найкращий результат був отриманий при застосуванні проектної технології під час вивчення навчального курсу „Методика автосправи”. Приріст ефективності засвоєння знань становив 12%.

На основі проведеного експерименту було встановлено, що проблемне навчання найбільш ефективне для вивчення матеріальної частини автомобіля, де засвоєння знань більш глибоке та усвідомлене. Приріст ефективності викладання навчального матеріалу з використанням

проблемності з дисципліни „Автомобіль” становить 16%, з дисципліни „Технічна експлуатація автомобільного транспорту” – 18%. У студентів зріс інтерес до навчального матеріалу, відповіді стали більш повними та обґрунтованими з посиланням не тільки на текст лекцій чи лабораторно-практичних робіт, а й на науково-популярні та енциклопедичні джерела.

Ефективність проблемних ситуацій значною мірою залежить від методики їх подачі. Для навчальних дисциплін з профілю „Автосправа” визначено таких 7 етапів: I етап – виділення з навчального матеріалу тих завдань, які можуть скласти предмет проблемної ситуації; II етап – аналіз фактичних знань студентів, на основі яких повинна створюватись проблемна ситуація; III етап – загострення протиріччя; IV етап – визначення можливих варіантів відповідей студентів; V етап – визначення шляхів вирішення протиріччя; VI етап – розв’язання протиріччя, або доведення прийнятності припущення; VII етап – висновки для подальшої роботи.

Застосування програмованого навчання та нових інформаційних технологій дало позитивні результати при вивченні всіх дисциплін, особливо „Автомобіль і дорога” та „Технічна експлуатація автомобільного транспорту”, в процесі викладання яких найбільш суттєво і комплексно проявляється диференціація та індивідуалізація навчання.

Програмоване навчання дає змогу охопити перевіркою всю групу студентів за порівняно невеликий час, проводити індивідуальний, диференційований контроль знань при застосуванні різнорівневих завдань. На основі адаптивної програми маємо змогу підбирати і надавати студенту можливість самому вибрати рівень складності нового навчального матеріалу, змінювати його в міру засвоєння. Експеримент показав, що програмоване навчання дає можливість запобігати негативному явищу списування при контролі знань студентів, здійснювати комп’ютерний контроль знань.

Звернення до нових інформаційних технологій та їх ефективне застосування сприяє особистісній орієнтації педагогічного процесу, підвищенню пізнавальної активності студентів та покращує ефективність управління навчальною діяльністю студентів у всіх шести навчальних профільних дисциплінах, адже комп’ютер в автосправі виступає як: джерело навчальної інформації; засіб ілюстрації і мультимедія; засіб індивідуалізації та диференціації навчання; засіб моделювання і проектування; засіб збору, зберігання і обробки навчальної інформації; робочий інструмент студентів; робочий предмет викладача; універсальна довідкова система.

Нові інформаційні технології в експериментальному дослідженні при вивченні навчальних дисциплін з профілю „Автосправа” розглянуто в рамках візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп’ютерної техніки. Основними умовами підвищення ефективності

традиційної методики навчання за допомогою візуалізації навчального матеріалу засобами комп'ютерної техніки є такі: 1) навчальний матеріал може бути представлений наочними засобами; 2) розміщення всього навчального матеріалу з теми у стислому концентрованому вигляді комп'ютерних програм для візуалізації лекції; 3) використання сучасних технічних засобів для візуального супроводження лекцій; 4) використання прийому “стоп-кадру” та словесне пояснення після демонстрації фрагменту навчального матеріалу.

В ході дослідження було виявлено ряд переваг використання візуалізації лекційного матеріалу у порівнянні з традиційною лекцією: скорочується час на пояснення матеріалу; з'являється можливість винести в лекційний матеріал найбільш суттєві поняття, концентрувати увагу студентів на основному, не звертаючись до деталей; зростають показники глибини та міцності знань. Приріст ефективності застосування візуалізації лекційного матеріалу з дисциплін: „Автомобіль” становить 13%, „Автомобіль і дорога” – 15%.

Поряд з візуалізацією навчального матеріалу було розглянуто можливості нових інформаційних технологій для самостійної роботи студентів. Ефективність самостійної роботи залежить від використання комп'ютерних навчальних програм, які дають студентам можливість: розвивати наочно-образне мислення; підвищувати мотивацію навчання; формувати дослідницькі вміння, ініціювати самостійне набуття знань; використовувати навчальні бази даних; формувати інформаційну культуру студента. Застосування програмованих засобів навчання дало змогу покращити ефективність засвоєння знань з дисциплін: „Автомобіль і дорога” – на 26%, „Технічна експлуатація автомобільного транспорту” – на 14%.

Для загальної перевірки основних положень дисертації було проведено експериментальне дослідження, в ході якого визначались: 1) ефективність та доступність застосування розроблених профільних програм; 2) ефективність застосування певних методичних прийомів і новітніх технологій навчання при вивченні навчальних профільних предметів.

Для проведення експериментального дослідження було визначено рівні оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками при вивченні навчальних дисциплін з профілю „Автосправа” майбутніми фахівцями (I – низький, II – середній, III – достатній, IV – високий).

За результатами контрольних робіт, проведених у контрольній та експериментальній групах в кінці навчального року, було визначено показники засвоєння навчального матеріалу (відповідно до рівнів оволодіння студентами професійними знаннями, вміннями та навичками). Результати перевірки засвоєння студентами професійних знань і вмінь (рис. 2.1 та рис. 2.2) підтвердили правомірність робочої гіпотези.

Рис. 2.1. Результати перевірки комплексними контрольними засвоєння студентами професійних знань і вмінь (експериментальні групи)

Рис.2.2. Результати перевірки комплексними контрольними засвоєння студентами професійних знань і вмінь (контрольні групи)

Як бачимо, розподіл студентів контрольних і експериментальних груп за рівнями засвоєння професійних знань і вмінь відрізняється. Якщо в експериментальних групах переважають III і IV рівні засвоєння (59,3% і 25,6% відповідно), то у контрольних – I і II рівні засвоєння (29,9% і 35,1%). Середній бал в експериментальних групах становить 4,05, а в контрольних – 3,14. Таким чином, приріст ефективності застосування розробленої профільної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” становить 29%.

Кількісні показники підтверджуються якісним аналізом підготовки майбутніх учителів автосправи. Протягом всієї експериментальної роботи здійснювалось цілеспрямоване спостереження за навчальною діяльністю студентів на заняттях з профільних дисциплін. Студенти експериментальних груп були більш активні, вільніше оперували навчальним матеріалом при усних відповідях, прагнули пояснити не тільки будову автомобіля, принцип дії машин та механізмів і перебіг основних технологічних процесів технічного обслуговування, вибір певного рухомого чи спеціалізованого автотранспорту, але й аргументовано та обгрунтовано пояснити їх вибір, чому саме такий автомобіль найбільш придатний для виконання даного завдання або чому цей процес ремонту агрегатів найбільш ефективний. Студенти ж контрольних груп показали не такі глибокі знання. Особливо відчувалась різниця в знаннях порівнюваних груп з тих питань, що вимагали логічного мислення. Студенти експериментальних

груп продемонстрували вищі якісні показники знань і вмінь: їх повноту, міцність, системність, продуктивність, гнучкість тощо.

Проведене дослідження дало підстави сформулювати такі **загальні висновки**:

1. Сучасний стан та подальші перспективи розвитку автомобільної галузі у світі та в Україні дає підстави говорити про важливість цієї складової у загальному розвитку суспільства. Подальші перспективи науково-технічного прогресу у названій галузі потребують відповідних фахівців, рівень кваліфікації яких є однією з найважливіших складових безпеки роботи автомобільного транспорту та його ефективності взагалі. Якість підготовки таких фахівців може забезпечити кваліфікований вчитель трудового навчання з профілю „Автосправа”.

2. Аналіз історичного становлення та сучасного статусу вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа” показав неоднозначність поглядів на його роль і підготовку. З одного боку, об’єктивно виникає потреба у висококваліфікованих вчителях автосправи, які б ґрунтовно володіли сучасними знаннями та вміннями, новітніми технологіями навчання, а з іншої, є реальні обставини, через які вчитель не може, в силу різних причин, реалізувати прогресивні освітні технології. Недостатньо розроблене методичне забезпечення, застаріле обладнання, відсутність сучасних технічних засобів навчання гальмують як підготовку висококваліфікованих фахівців автосправи, так їхню і високопродуктивну діяльність на практиці. Наявне протиріччя вимагає негайного розв’язання. На основі аналізу сучасних досліджень нами виявлено прогностичні напрями підготовки вчителів трудового навчання з профілю „Автосправа” у найближчому майбутньому, які полягають у: інтенсифікації, фундаменталізації, гуманізації освіти та комп’ютеризації навчання; інтеграції до міжнародної системи, врахуванні стрімких змін потреб ринку праці, оновленні змісту та створенні нових навчальних планів і програм, орієнтації на нові технології навчання; вихованні висококультурного та високоморального спеціаліста.

3. Професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” повинна ґрунтуватись на таких основних положеннях: формування особистості фахівця, який би був конкурентноспроможним на вітчизняному та європейському ринках праці; створення умов для творчого розвитку, здатності до безперервного самовдосконалення, самоосвіти; базуватись на основі системи сучасних знань та вмінь з урахуванням тенденцій науково-технічного прогресу; здійснюватись на основі використання особистісно-орієнтованих методів навчання з широким залученням нових педагогічних технологій; кінцевим результатом реалізації педагогічної системи навчання є гармонійне поєднання розвитку особистості майбутнього спеціаліста з фундаментальною фаховою підготовкою.

4. Проведене дослідження дало можливість побудувати професійну модель учителя трудового навчання з профілю „Автосправа”, яка базується на діяльнісному підході. Вона включає такі модулі: професійно-необхідний, представлений знаннями та вміннями; психофізіологічно-професійний; професійних здібностей, в основу яких покладено поєднання двох систем „Людина-людина” та „Людина-техніка”; модуль особистих якостей. Розроблена модель спрямовує підготовку фахівця, систематизує її, як у змістовному, так і в організаційному планах. Структура і зміст моделі мають загально дидактичний характер, що дає змогу адаптувати її до підготовки вчителів трудового навчання з інших профілів.

5. На основі аналізу розробленої моделі, з точки зору логічності, послідовності, структурованості, системності вивчення, науково обгрунтовано зміст підготовки вчителя трудового навчання за профілем „Автосправа”, який сприяє використанню інтегрованого підходу до вивчення фахових дисциплін, визначенню обсягу часу та послідовності їх вивчення.

6. Інтегрований зміст навчання, перехід на кредитно-модульну систему навчання вимагають нового підходу до методичного забезпечення і методики вивчення фахових дисциплін. Аналіз традиційних та новітніх педагогічних технологій навчання показав, що проектна технологія, проблемне і програмоване навчання та новітні інформаційні технології найбільш повно відповідають вимогам сьогодення до викладання і засвоєння навчальних предметів з автосправи.

У ході лабораторних експериментів визначено пріоритетність та ефективність виділених педагогічних технологій навчання та можливість їх використання при вивченні тих чи інших дисциплін.

Як підтвердило проведене дослідження, важливими виявились визначені в ході експерименту педагогічні умови використання педагогічних технологій: забезпечення активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; досягнення розвиваючого характеру навчання; включення студентів до самостійного пошуку знань; спонукання до узагальнення, формулювання висновків.

7. Прогнозований характер позитивного впливу виявлених факторів і педагогічних умов формування особистісних і діяльнісних якостей на підготовку майбутніх вчителів автосправи підтверджено експериментом.

В експериментальних групах зросла успішність. Якісний аналіз результатів навчання студентів експериментальних і контрольних груп показав, що відповіді студентів експериментальних груп більш аргументовані та обгрунтовані, а вони самі більш активні,

вільніше оперують навчальним матеріалом при розв'язанні практичних завдань, легше переносять знання в нові умови використання. Студенти експериментальних груп у процесі вирішення конкретних завдань виявились більш схильними до аналізу, узагальнень, прогностичної та діагностичної діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх завдань професійної підготовки майбутніх учителів автосправи. До перспективних напрямів подальшого вивчення цієї проблеми можна віднести системне використання педагогічних технологій навчання та використання комп'ютерної техніки для моделювання роботи технічних пристроїв тощо.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в таких **публікаціях**:

1. Педорич А.В. Вплив розвитку автомобільної галузі на підготовку майбутніх вчителів з автосправи // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 1. – С. 51-55.

2. Педорич А.В. Застосування новітніх технологій при вивченні навчальних предметів з профілю „Автосправа” // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 29. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2005. - № 29. – С. 72-76.

3. Педорич А.В. Застосування програмованого навчання у навчальних дисциплінах профілю „Автосправа” // Педагогічні науки. – Збірник наукових праць. – Херсон: ХДУ, 2005. – Випуск XXXIX. – С. 303 – 307.

4. Педорич А.В. Наукове обґрунтування змісту підготовки вчителів автосправи // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 18. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2003. - № 18. – С. 43 – 45.

5. Педорич А.В. Особливості підготовки вчителя трудового навчання з профілю автосправа // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 22. Серія: педагогічні науки: Збірник.– Чернігів: ЧДПУ, 2004. - № 22. – С. 29-32.

6. Гетта В.Г., Педорич А.В. Зміст підготовки вчителя трудового навчання профілю автосправи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. / Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ – Вінниця.: ДОВ Вінниця, 2004. – С. 135-140 (Аналіз змісту професійної діяльності вчителя трудового навчання з профілю „Автосправа”).

7. Педорич А.В. Інтегроване вивчення автосправи у вищих педагогічних закладах освіти: Методичні рекомендації. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, 2005. – 104 с.

8.Чернишов А.П., Педорич А.В. Курсове проектування з технічної експлуатації автомобілів: Навчально-методичний посібник. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2005. – 141 с. (Розділи „Організація і планування технічної підготовки автомобілів”, „Охорона праці”).

9. Педорич А.В. Програми з навчальних дисциплін профілю „Автосправа”: Навчальне видання. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, 2005. – 83 с.

АНОТАЦІЯ

Педорич А.В. Підготовка майбутніх вчителів трудового навчання з профілю „Автосправа”. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика трудового навчання. – Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, Чернігів, 2006.

Дисертація містить результати досліджень історико-педагогічних та науково-методичних основ підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа” у вищих педагогічних закладах освіти. Досліджено історичний розвиток автосправи, її викладання. Науково обґрунтовано зміст підготовки, розроблено навчальні програми та навчальний план. Розглянуто питання покращення ефективності методики навчання майбутніх учителів даного профілю на основі застосування елементів проектної технології, проблемного й програмованого навчання та нових інформаційних технологій.

Педагогічний експеримент підтвердив ефективність запропонованої системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання з профілю „Автосправа”. Основні результати впроваджені у вищих педагогічних закладах освіти III-IV рівнів акредитації.

Ключові слова: автосправа, підготовка вчителів, зміст навчання, проектна технологія, проблемне навчання, програмоване навчання, новітні інформаційні технології.

АННОТАЦІЯ

Педорич А.В. Подготовка будущих учителей трудового обучения профиля „Автодело”. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности – 13.00.02 – теория и методика трудового обучения. – Черниговский государственный педагогический университет имени Т.Г.Шевченко, Чернигов, 2006.

Исследование посвящено историко-педагогическим и научно-методическим основам подготовки будущих учителей трудового обучения профиля „Автодело”. В работе выполнено комплексное исследование развития автоотрасли, автостроения, автотранспортных перевозок. Рассмотрены основы эффективности подготовки будущих специалистов автомобильного хозяйства и раскрыты дальнейшие тенденции развития автомобильного сектора.

В диссертации рассмотрено историческое развитие автодела, его связь с трудовым обучением и преподавание в педагогических ВУЗах. Начиная с 50-х годов прошлого века проведен анализ учебных планов и программ, рассмотрены и сравнены современные учебные планы и программы нескольких педагогических ВУЗов Украины, где готовят будущих учителей трудового обучения по профилю „Автодело”.

В ходе исследования изучены требования к нашему специалисту, построена на основе деятельностного подхода профессиональная модель учителя трудового обучения профиля „Автодело”, раскрыты критерии отбора содержания обучения, научно обосновано содержание обучения. В результате анализа всех факторов разработаны и внедрены интегрированные учебные курсы, составлен учебный план.

В диссертации был проведен анализ традиционной методики обучения, новых педагогических технологий. На основе проведенного анализа, для повышения эффективности учебной работы как преподавателя так и студента, были включены элементы наиболее приемлемых технологий (проектная технология, проблемное обучение, программированное обучение и новые информационные технологии). Использование проектной технологии позволяет создать личностно ориентированный процесс обучения; проблемного – активизировать познавательную активность студентов; программированного – повысить эффективность управления учебным процессом студентов; новые информационные технологии способствуют повышению эффективности в использовании всех выше перечисленных технологий и вместе с тем – улучшению эффективности усвоения учебного материала.

В процессе исследования были разработаны уровни учебных достижений студентов и уровни овладения студентами профессиональными знаниями, умениями и навыками, при помощи которых корректировали их подготовку. Осуществлена опытно-экспериментальная

проверка предложенных учебных программ и плана, а также элементов новых педагогических технологий в традиционной методике на занятиях по учебным дисциплинам по автоделу.

Установлено, что эффективность внедренной системы подготовки будущих учителей трудового обучения профиля „Автодело” повысилась. Улучшились показатели успеваемости и качества знаний в экспериментальных группах. Качественный анализ ответов студентов, которые входили в состав экспериментальных и контрольных групп, показал превосходство первых по таким показателям: лучше владеют учебным материалом при устных ответах и более эффективно решают конкретные учебно-производственные задания. Знания у студентов экспериментальных групп отличаются глубиной, полнотой, твердостью, осознанностью, системностью, гибкостью и производительностью. Их ответы аргументированные и обоснованные, а они во время учебно-производственной деятельности более активны.

Ключевые слова: автодело, подготовка учителей, содержание обучения, проектная технология, проблемное обучение, программированное обучение, новые информационные технологии.

SUMMARY

Pedorych Anatoliy Volodymyrovych. The training of future teachers of working education in specialization “Automobile Engineering”.— Manuscript.

Thesis for seeking a scientific degree of Master of Pedagogical sciences. Speciality 13.00.02 — theory and methodic of working education. — Chernihiv State Pedagogical University after T.H.Shevchenko, Chernihiv, 2006.

The dissertation includes the results of researching of history-pedagogical and scientific-methodical of essential principles in training of future teachers of working education in specialization “Automobile Engineering” in the Higher Schools.

The historical development of automobile engineering and its teaching are investigated. The content of training is scientifically based, educational disciplines and the training plan are developed. In the dissertation the problem of improving of teaching methodic for training of future teachers of working education in present specialization on the base of using of elements project technology, problem and program training and new informational technologies.

The pedagogical experiment confirmed effectiveness of proposed system of future teachers of working education in specialization “Automobile Engineering”. The main results have been used in Higher Pedagogical establishments of the 3rd-4th levels of accreditation.

Key words: automobile engineering, training of teachers, content of training, project technology, program training, problem training, new informational technologies.